

به بهانه انتخاب گزارشگر ویژه حقوق بشر ایران

مأموران ویژه

سید محمد آذین (دکتری حقوق دانشگاه تهران)

بیست و هفت خرداد ۹۰ : گزارشگر ویژه حقوق بشر ایران مشخص شد. "احمد شهید" وزیر خارجه مالدیو از میان سه گزینه نهایی گزارشگری پرونده حقوق بشر ایران برگزیده شد.

"روبرتو توسکانو" سفیر سابق ایتالیا در ایران ، "امین مدنی" وکیل حقوق بشر سودانی و "احمد شهید" کاندیداهای نهایی شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد بودند که از میان آنها ، "احمد شهید" به عنوان گزارشگر ویژه حقوق بشر ایران انتخاب شد.

بر اساس مصوبه شورای حقوق بشر، آقای "شهید" موظف است گزارش‌های مربوط به نقض حقوق بشر در ایران را بررسی کرده و گزارش نهایی خود را در نشست در ماه سپتامبر، به اعضای شورای حقوق بشر و مجمع عمومی سازمان ملل متحد ارائه کند.

پیش از این ، روز چهارم فروردین شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد به تعیین گزارشگر ویژه برای بررسی وضعیت حقوق بشر در ایران رای داده بود. این قطعنامه که پیش نویس آن را آمریکا و سوئد تهیه کرده بودند با ۲۲ رای موافق در مقابل هفت رای مخالف و ۱۴ رأی ممتنع به تصویب رسید و در همان موقع با واکنش نماینده ایران مواجه شد. سید محمدرضا سجادی، فرستاده ایران به نشست شورای حقوق بشر در ژنو، تصمیم این نهاد در مورد ایران را "غیر منصفانه و ناموجه" خوانده و گفته بود این حرکت "محکوم به شکست" است.

هم زمان، دبیر ستاد حقوق بشر ایران گفته بود که ایران مشکلی با حضور گزارشگران حقوق بشر در ایران ندارد، ولی معتقد است که "مکانیسم گزارشگری در این زمینه، استحکام کافی ندارد و غیرحرفه‌ای است."

محمد جواد لاریجانی، دبیر این ستاد و مشاور امور بین‌الملل رئیس قوه قضائیه، گفته بود که ایران همچنان بر سر موضع سابق خود، یعنی دعوت عام از همه گزارشگران باقی است و مشکلی با آمدن آنها به ایران ندارد، ولی اشکالاتی را به مکانیسم گزارشگری، از جمله نبود استحکام حرفه‌ای و غیرفنی بودن آن وارد می‌داند.

جواد لاریجانی، دبیر ستاد حقوق بشر ایران، همکاری‌های فنی و حرفه‌ای ایران را با شورای حقوق بشر بسیار خوب توصیف کرده و گفته بود: "موضع ایران در قبال مکانیسم گزارشگری شورای حقوق بشر مثبت است، ولی نباید اجازه داد مکانیسم گزارشگری به یک تریبون تبلیغاتی برای فشار به کشورها تبدیل شود."

اما پس از انتخاب گزارشگر ویژه ، تهران با اندکی تاخیر دست رد بر سینه شورای حقوق بشر سازمان ملل زد و اعلام داشت که شهید را برای گزارشگری به ایران نمی پذیرد و او تنها می تواند به عنوان یک گردشگر وارد ایران شود.

زهره الهیان رئیس "کمیته حقوق بشر مجلس" گفت: "اساس قطعنامه ضدایرانی شورای حقوق بشر سازمان ملل، توسط لابی‌های آمریکا و صهیونیسم تهیه شده و مبنای حقوقی ندارد." زهره الهیان با بیان اینکه صدور قطعنامه ضد حقوق بشر علیه ایران از اساس غلط و با رویکرد سیاسی بوده است بیان داشت: "ما گزارشگران موضوعی سازمان ملل را خواهیم پذیرفت و برای ما تعامل و همکاری مهم است اما زمانی که گزارشگر ویژه با اغراض سیاسی تعیین می‌شود از پذیرفتن آن معذوریم."

هم چنین رئیس قوه قضائیه نیز با رد همکاری با گزارشگر ویژه سازمان ملل، اعلام داشت که همکاری با گزارشگر ویژه "سیاست ما نیست".

حجت الاسلام رئیسی معاون اول قوه قضائیه هم در پاسخ به پرسشی در خصوص اختلاف نظر رئیس دستگاه قضا با وزیر امور خارجه در مورد حضور گزارشگران ویژه حقوق بشر در ایران گفت: "دستگاه قضا دیدگاهش این است که حضور گزارشگر ویژه با فتنه همراه است زیرا آنها می خواهند با هدایت ضد انقلاب پس از حضور در ایران جنجال درست کنند برای همین ما با حضور این افراد مخالفیم." از دیگر سو مقامات سازمان ملل و فعالان حقوق بشر اظهار داشته اند که شهید در هر صورت ، چه پس از بازدید از ایران و چه با دریافت گزارش های مرتبط از داخل ایران و بدون بازدید، گزارش خود را تا سپتامبر تنظیم و به شورا ارائه خواهد نمود. با این وصف روشن نیست در نهایت کدام سیاست به منافع ملی ایران نزدیک تر خواهد بود : ممانعت از حضور گزارشگر ویژه یا همکاری با شورای حقوق بشر ملل متحد ؟

احمد شهید کیست؟

- نام : احمد شهید
- ملیت : مالدیوی
- سوابق : وزیر امور خارجه مالدیو در دو دوره زمانی : ۱۴ جولای ۲۰۰۵ تا ۲۱ آگوست ۲۰۰۷ - ۱۲ نوامبر ۲۰۰۸ تا ۱۰ دسامبر ۲۰۱۰
- حزب سیاسی مورد حمایت : حزب دموکراتیک مالدیو
- دانشگاه های محل تحصیل : دانشگاه آبريستويث ، دانشگاه کوئینزلند (روابط بین الملل)
- متولد : ۱۹۶۴
- شهید یک دیپلمات حرفه ای است. تا پیش از انتصاب به عنوان وزیر خارجه، وی به عنوان اولین سخنگوی دولت تاریخ مالدیو که یک منصب وزارتی در دستگاه قوه مجریه مالدیو محسوب می شود، خدمت می کرد.

در جولای ۲۰۰۵، شهید جهت رد محکوم نمودن اعلامیه جهانی حقوق بشر توسط قاضی القضاة مالدیو، از منصب خود به عنوان سخنگوی کابینه استفاده نمود. همین امر باعث شد تا حزب رقیب، وی را کلاف پیچیده ای بر قامت رئیس جمهور مامون عبد القیوم خطاب کند، در حالی که سازمان های مردم نهاد حقوق بشری مستقل مالدیو، وی را یک قهرمان عرصه حقوق بشر بنامند. وی یکی از بنیان گذاران مالدیو جدید است؛ گروهی در دل رژیم گذشته که حرکت کشورشان به سوی یک مالدیو آزاد و مدرن را راهبری کردند. شهید هم چنین موسس انجمن جامعه آزاد است؛ انجمنی که هدفش توسعه حقوق بشر، مدارا، تحمل و دموکراسی است.

علیرغم این که احمد شهید یکی از شاخص ترین حامیان حزب دموکراتیک مالدیو است، در رقابت برای کسب کرسی نایب رئیسی حزب در آوریل ۲۰۰۶ شکست خورد.

فعالیت های حقوق بشری

شهید، در پی فعالیت های گسترده حقوق بشری خود نظیر گسترش دعوت های مستمر از بازرسان ویژه حقوق بشر برای بازدید از مالدیو و میزبانی از یک مشاور حقوق بشر سازمان ملل در این کشور، تحت انتقادات شدید قرار گرفت. فعالیت های شهید در جامعه آزاد و نیز اقداماتی که جهت مبارزه با فساد انجام می داد، با مخالفت شدید برادر رئیس جمهور، عبدالله یمین و طرفدارانش مواجه شد که موجی از انتقاد علیه این سیاستمدار را در بازه زمانی جولای- اگوست ۲۰۰۷ در پارلمان برانگیخته بودند.

استعفا از وزارت خارجه

در ۲۱ اگوست ۲۰۰۷ و در پی طرح دومین استیضاح مجلس نشینان علیه وی، شهید از سمت وزارت خارجه استعفا داد و مجلس را ناکامی ملت خواند و اظهار داشت که یک گارد محافظه کار در دل کابینه و مجلس در برابر اصلاحات مقاومت می کردند.

در پی این استعفا، شهید انتقادات گسترده ای را علیه پارلمان به جهت ناکام ماندن در حمایت از حقوق اساسی مردم و تبدیل شدن به وسیله ای برای استمرار حکومت ۳۰ ساله رئیس جمهور قیوم به راه انداخت. او در بیانیه استعفایش از رئیس جمهور خواست تا به طور داوطلبانه استعفا دهد و مراتب یاس خود را از روند کند اصلاحات در مالدیو ابراز داشت.

انتصاب مجدد به وزارت

پس از شکست قیوم در اکتبر ۲۰۰۸، جانشین وی محمود ناشد، شهید را بار دیگر به سمت وزارت خارجه منصوب نمود.

در ۵ می ۲۰۰۹، مرکز مطالعه اسلام و دموکراسی که مقر آن در واشینگتن قرار دارد، جایزه سالانه "دموکرات مسلمان" خود را به شهید اعطا کرد. دلیل این اقدام، "نقش شهید در ساخت دموکراسی و حفاظت از آن در برابر دشواری‌ها، ارتقای مدارا و همبستگی و باز کردن یک روزنه به قرن منطق، آزادی، حقوق بشر و دموکراسی در مالدیو و در آسیای جنوبی" عنوان شد.

در ۱۷ ژوئن ۲۰۱۱، او به عنوان گزارشگر ویژه حقوق بشر ایران توسط شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد برگزیده شد.

زندگی شخصی

شهید در دانشگاه آبريستويث انگلیس تحصیل نمود. سپس دکترای خود را در زمینه روابط بین الملل از دانشگاه کوئینزلند استرالیا اخذ کرد. شهید متأهل است و شش فرزند دارد.

گزارشگران پیشین ایران

نخستین مرتبه پس از انقلاب اسلامی، ریبالدو گالیندوپل به عنوان گزارشگر ویژه ایران از سوی سازمان ملل انتخاب شد. وی توانست در زمستان سال ۱۳۶۸ با برخی زندانیان سیاسی دهه شصت در زندان اوین ملاقات کند. بنا بر پاره ای گزارش‌ها، این بازدید در بهبود وضعیت برخی از زندانیان سیاسی آن دوره موثر افتاد.

موریس کاپیتورن، نماینده دیگر سازمان ملل بود که از سال ۱۹۹۶ به بعد به ایران آمد و گزارش‌هایی از شرایط زندان‌ها و نوع محاکمه متهمان تهیه کرد. وی از سال ۲۰۰۲ به بعد امکان بازدید از ایران را نیافت زیرا قطعنامه شورای حقوق بشر در این سال، حد نصاب رای لازم را برای تمدید ماموریت وی به دست نیاورد.

گزارشگر ویژه (Special Rapporteur) کیست؟

"گزارشگر ویژه" عنوانی است که به اشخاصی اعطا می‌شود که از طرف سازمان‌های متنوع منطقه‌ای و بین‌المللی فرمان ویژه یافته‌اند تا در زمینه‌های خاص مرتبط با حقوق بشر تحقیق و نظارت داشته و راه‌کارهایی را در این خصوص پیشنهاد دهند. عبارت لاتین این عنوان نه به طور کامل انگلیسی است و نه فرانسوی اما به همین صورت Special Rapporteur مصطلح شده است.

در حال حاضر سه گروه از گزارشگران ویژه به فعالیت مشغول‌اند:

- ۱) گزارشگران ویژه سازمان ملل
- ۲) گزارشگران ویژه اتحادیه افریقایی

گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد

"گزارشگر ویژه سازمان ملل" عنوانی است که به اشخاصی اطلاق می شود که از طرف سازمان ملل در حوزه ساز و کار رویه های ویژه فعالیت می کنند و یک فرمان ویژه از سوی شورای حقوق بشر سازمان ملل دارند.

دستور کار گزارشگران حقوق بشر سازمان ملل عبارت است از بررسی، نظارت، مشاوره و گزارش رسمی در خصوص مسائل حقوق بشر از طریق فعالیت هایی که با رویه های خاص صورت گرفته شامل پاسخ دادن به شکایات شخصی، هدایت و راهبری مطالعات، تهیه توصیه بر مشارکت فنی در سطح ملی، و مداخله در فعالیت های عمومی ارتقای سطح ملی. سایر روش های اعمال این هدایت شامل "نماینده ویژه دبیر کل" یا "کارشناس مستقل" یا یک "گروه کاری" می شود که مورد اخیر معمولاً از ۵ عضو تشکیل شده که هر یک از منطقه ای از جهان برگزیده می شوند.

این دارندگان فرمان، پس از منصوب شدن توسط دبیر کل ملل متحد، به طور مستقل از دولت ها عمل می کنند. نخستین این انتصابات به برگزیده شدن یک گروه کاری در مورد "ناپدید شدن ناخواسته یا ربوده شدن" در پاسخ به قطعنامه (۳۶) ۲۰ کمیسیون حقوق بشر باز می گردد. اولین "گزارشگر ویژه" در خصوص گزارش اعدام های ناشی از دادرسی غیرقضایی، اختصاری یا مستبدانه بوده که با قطعنامه شماره ۳۵ کمیسیون حقوق بشر در سال ۱۹۸۲ آغاز به کار کرد.

گزارشگران ویژه هیچ عوض مالی در برابر کار خود دریافت نمی کنند اما آنها حمایت شخصی و پشتیبانی اجرایی دفتر کمیسیون عالی حقوق بشر سازمان ملل را دریافت می دارند. برای نکوداشت روز حقوق بشر در سال ۲۰۰۶، ۳۷ گزارشگر حقوق بشر، نماینده ویژه و کارشناس مستقل یک بیانیه مشترک در خصوص اهمیت حقوق بشر در مبارزه علیه فقر صادر کردند.

موضوع فعالیت گزارشگر ویژه

گزارشگران ویژه غالباً ماموریت های حقیقت یابی در کشورها را برای تحقیق در خصوص موارد نقض حقوق بشر راهبری می کنند. آنها تنها می توانند کشورهایی را بازدید کنند که با دعوت کردن آنها موافقت کرده باشند.

جدای ماموریت های حقیقت یابی، گزارشگران به طور معمول شکایت های قربانیان نقض حقوق بشر را مورد بررسی و پژوهش قرار می دهند. به محض این که اعتبار یک شکایت تایید شد، یک نامه فوری به دولتی که متهم است مرتکب نقض حقوق بشر شده فرستاده می شود.

مدت ماموریت گزارشگر ویژه

گزارشگران موضوعی ویژه معمولاً برای یک بازه ۳ ساله منصوب می شوند که این مهلت می تواند برای ۳ سال دیگر تمدید شود. گزارشگران ویژه کشوری برای یک سال انتخاب می شوند و سمتشان هر سال تا زمان مقتضی تمدید می شود.

در ژوئن ۲۰۰۶، شورای حقوق بشر سازمان ملل که جانشین کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل شده، فرمان کار همه گزارشگران ویژه را برای یک سال تمدید نمود تا بازبینی فرامین و جستجوی راهکارهایی را برای تقویت نقش این گزارشگران مورد بازبینی قرار دهد. به هر حال، کارایی گزارشگران ویژه در خصوص کشورهایی که با گزارشگر ویژه موافقت نکردند (کوبا، بلاروس، برمه و کره شمالی) مورد نقد قرار دارد و فرمان های کار گزارشگران ویژه برای کوبا و بلاروس تجدید نشده است.

یکی از مناقشات میان گزارشگران ویژه و شورای حقوق بشر شامل تعریف یک کد رفتاری است که برای نخستین بار این گزارشگران را از مصاحبه را رسانه ها منع نمود. با این حال طرفین به یک مصالحه دست یافتند و یک کد رفتاری در حال حاضر برای گزارشگران ویژه وجود دارد.

فرمان های موضوعی و کشوری در حال حاضر

در حال حاضر، ۳۶ گزارشگر ویژه، نماینده ویژه و کارشناس مستقل وجود دارند که به شرح زیر به فعالیت می پردازند:

گزارشگران کشورها و مناطق:

- بوروندی، فتساه اوگوئرگوز، کارشناس مستقل حقوق بشر (از سال ۲۰۱۰)
- کامبوج، ثریا پراساد سوبدی، نماینده ویژه دبیر کل در حقوق بشر (از سال ۲۰۰۹)
- هائیتی، میشل فرست، کارشناس مستقل حقوق بشر (از سال ۲۰۰۸)
- میانمار، توماس اوجا کینتانا، گزارشگر ویژه حقوق بشر (از سال ۲۰۱۰)
- کره شمالی، مرزوقی دار عثمان، گزارشگر ویژه حقوق بشر (از سال ۲۰۱۰)
- فلسطین اشغالی، ریچارد فالک، گزارشگر ویژه حقوق بشر (آخرین دور از مارس ۲۰۰۸)
- سومالی، شمس البدری، کارشناس مستقل حقوق بشر (از سال ۲۰۰۸)
- سودان، محمد شاند عثمان، گزارشگر ویژه حقوق بشر (از سال ۲۰۰۵)

- ایران، احمد شهید، گزارشگر ویژه حقوق بشر (از سال ۲۰۱۱)

گزارشگران موضوعی :

- گزارشگر در مورد تهیه مسکن مناسب - راکل رولنیک (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد اشکال معاصر برده داری - گلنار شاهینیان (از سال ۲۰۰۷)
- گزارشگر در مورد حقوق فرهنگی - فریده شهید (از سال ۲۰۰۹)
- گزارشگر در مورد آموزش - کیشوره سینگ (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد آثار سیاست های اصلاحات اقتصادی و بدهی خارجی بر حقوق بشر - سفاس لومینا (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد اعدام های غیرقانونی، اختصاری و مستبدانه - کریستف هینز (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد حق بر غذا - الیویر دو شوتر (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد آزادی تشکیل انجمن و مجامع صلح آمیز - ماینا کیایی (از سال ۲۰۱۱)
- گزارشگر در مورد آزادی عقیده و بیان - فرانک ویلیام لا رو (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد آزادی مذهب و باور - هاینر بیلفلدت (از سال ۲۰۱۰)
- گزارشگر در مورد مدافعان حقوق بشر - مارگارت سکاگیا (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد استقلال قضات و وکلا - گابریلا کارینا نول دو آلبوکرکه سیلوا (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد مسائل اقلیت ها - گی مک داگال (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد سلامت فیزیکی و روانی - آناند گورو (از سال ۲۰۰۷)
- گزارشگر در مورد حمایت از حقوق بشر در ضمن مقابله با تروریسم - مارتین شاینن (از سال ۲۰۰۵)
- گزارشگر در مورد نژاد پرستی، تبعیض نژادی، بیگانه هراسی و عدم مدارای مرتبط - گیتو میگی (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد فروش کودکان، فاحشگی و پورنوگرافی کودکان - نجات مجید معالی (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد شکنجه - خوان مندز (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد قاچاق انسان - جوی انگوزی ازیلو (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد خشونت علیه زنان - رشیده منجو (از سال ۲۰۰۹)
- گزارشگر در مورد حقوق بشر و دسترسی به آب آشامیدنی سالم و رعایت اصول بهداشت - کاترینا دو آلبوکرکه (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد حقوق بشر و همبستگی بین المللی - رودی محمد ریزکی (از سال ۲۰۰۵)

- گزارشگر در مورد حقوق بشر و جابجایی غیرقانونی زباله های سمی - کالین گورجسکو (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد حقوق بشر و مشارکت های فراملی و سایر اقدامات مالی - جان روگی (از سال ۲۰۰۵)
- گزارشگر در مورد حقوق بشر و مردم بومی - جیمز آنایا (از سال ۲۰۰۸)
- گزارشگر در مورد حقوق فطری اشخاص تبعید شده در داخل کشورها - چالوکا بیانی (از سال ۲۰۱۰)
- گزارشگر در مورد حقوق فطری مهاجران - فرانسوا کریو (از سال ۲۰۱۱)

گزارشگران ویژه اتحادیه افریقایی

گزارشگران ویژه اتحادیه افریقایی منصوب کمیسیون افریقایی حقوق بشر و مردم عبارت اند از :

- گزارشگر ویژه در مورد اعدام های غیرقانونی، مبتنی بر دادرسی اختصاری و مستبدانه
- گزارشگر ویژه در مورد آزادی بیان در افریقا
- گزارشگر ویژه در مورد وضعیت مدافعان حقوق بشر
- گزارشگر ویژه در مورد زندان ها و شرایط بازداشت در افریقا
- گزارشگر ویژه در مورد آوارگان، پناه جویان و تبعیدی های داخل مرز در افریقا
- گزارشگر ویژه در مورد حقوق زنان در افریقا

گزارشگران ویژه سازمان دولت های امریکایی

گزارشگران ویژه سازمان دولت های امریکایی به حکم کمیسیون حقوق بشر امریکایی عبارت اند از :

- گزارشگر ویژه در مورد آزادی بیان
- گزارشگر ویژه در مورد کارگران مهاجر و خانواده هایشان
- گزارشگر ویژه در مورد حقوق زنان